

Güzel Sanatlar Lisesi 9-10-11-12. Sınıf Ney Ders Kitaplarının İçerik Analizi: Makam-Usul-Form Dağılımları

Content Analysis of Ney Textbooks for Grades 9-10-11-12th at the High School of Fine Arts: Distribution of Modes-Rhythms-Forms

Cengiz Atlan¹

Öz

Araştırmanın amacı, Güzel Sanatlar Liselerinde okutulan ney ders kitaplarını sınıf düzeyi, ünite içeriği, makam, usul ve müzikal form değişkenleri açısından incelemektir. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ile yürütülen çalışmada, 9. sınıfta bilişsel alana yönelik müzik kültürü, müziksel algı ve bilgilenme boyutlarının öne çıktığı, makam öğretimine henüz geçilmediği belirlenmiştir. Bu düzeyde ney üfleme, postür, perde isimleri ve temel usul uygulamalarına yer verilmiştir. 10. sınıfta ise birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü kademe seslerin öğrenimiyle birlikte rast ve neva makamlarında uygulamalara geçildiği görülmüştür. 9 ve 10. sınıf ders kitaplarında 2, 3, 4 ve 6 zamanlı usuller yer alırken, 11 ve 12. sınıflarda bileşik zamanlı usullerin mertebeleriyle birlikte daha ayrıntılı işlendiği tespit edilmiştir. Benzer şekilde 9. ve 10. Sınıf düzeyinde türkü, şarkı, ilahi ve marş gibi formlar kullanılırken, 11. sınıftan itibaren daha büyük ve ağır formlara geçilmektedir. Elde edilen bulgular, makam, usul ve form öğretiminin sınıf düzeyleri arasında her zaman dengeli ve bütüncül bir yapı göstermediğini ortaya koymuştur. Ayrıca nazari dersler ile çalgı eğitimi arasında içeriksel eşzamanlılığın yer yer zayıf kaldığı belirlenmiştir. Bu nedenle müfredatın, ilgili derslerle uyumlu ve kademeli bir yapıya kavuşturulması için sistematik ve akademik iş birliklerinin geliştirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Güzel Sanatlar Lisesi, müfredat, ney eğitimi, çalgı, ders kitabı

Abstract

The aim of this study is to examine ney course books used in Fine Arts High Schools in terms of grade level, unit content, makam, usul, and musical form variables. The study was conducted using document analysis, one of the qualitative research methods. The findings indicate that in the 9th grade, cognitive aspects such as music culture, musical perception, and knowledge acquisition are emphasized, and makam instruction has not yet been introduced. At this level, topics such as ney blowing techniques, posture, pitch names, and basic usul practices are included. In the 10th grade, along with the learning of first, second, third, and fourth level pitches, practical applications in the Rast and Neva makams are introduced. While 2, 3, 4, and 6-beat usuls are included in the 9th and 10th grade textbooks, compound usuls are addressed in greater detail with their subdivisions in the 11th and 12th grades. Similarly, musical forms such as folk songs, songs, hymns, and marches are used in the lower grades, whereas larger and more complex forms are introduced starting from the 11th grade. The findings reveal that the teaching of makam, usul, and form does not always present a balanced and holistic structure across grade levels. In addition, it has been determined that the content synchronization between theoretical courses and instrumental training is occasionally weak. Therefore, it is recommended that the curriculum be revised to ensure a more coherent and progressive structure in alignment with related courses through systematic and academic collaboration.

Keywords: Fine Arts High School, Curriculum, Ney training, instrument, textbook

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, catlan@sakarya.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1437-4850>, <https://ror.org/04ttnw109>

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received Date: 01.08.2025 – **Kabul Tarihi/Accepted Date:** 17.03.2026

Atf İçin/For Cite: Atlan C., “Güzel Sanatlar Lisesi 9-10-11-12. Sınıf Ney Ders Kitaplarının İçerik Analizi:

Makam-Usul-Form Dağılımları”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2026;25(2):220-240

<https://doi.org/10.17755/esosder.1755075>

License: [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

Giriş

Ney, musiki tarihinde görülen en önemli nefesli sazlardan biridir. Neyin hangi zamandan bu yana kullanıldığına ilişkin net bir bilgi bulunmamakla beraber, neyin tarihinin milattan önceki yüzyıllara kadar uzandığı bilinmektedir (Sarı, 2012:191). Özellikle dini ve klasik Türk musikisinde önemli bir yeri vardır. Fırat ve Dicle nehirleri arasında konuşlanan Sümerliler tarafından, nefesli saz olarak kullanılmıştır (Tümer, 1964:5, akt: Erguner, 2007, s.29). M.Ö. 3500 yıllarına ait bir Sümer mezarlığında yapılan kazıda bulunan ve Sümerlilerce “ni”, “na”, “ka-gı” gibi isimlerle isimlendirilen çalgı halen Philadelphia Üniversitesi Müzesi’nde sergilenmektedir. Ünlü Sümerolog Francis Galpin aslı kamış olan bu enstrümanın aynısını yaptırmış, yayınladığı Sümer müziğiyle ilgili kitabında, çalgıdan çıkan sesleri şöyle belirtmiştir: “do re-mi-fa diyez-sol-la-si”. Birbirine eşit aralıklarla açılmış üç delikten çıkan bu sesler geleneksel Türk sanat musikisindeki “pençgâh” makamı aralıklarıyla uyuşmaktadır (Karabey, Musiki Mecmuası sayı:67’den Akt Sarı, 2012:191). ‘Ney’ kelimesi Mevlevilikten önceki dönemlerde ney sazına benzeyen bazı üflemeli çalgıların ortak adı olarak da kullanılmış ancak bunların bazılarının bugün bilinen ney ile ilgisinin olmadığı görülmüştür. Abdulkadir Meragi (o .1435) Nekavetu l Edvarı’nda üflemeli sazlar kısmında; nay-ı sefid, zemr-i siyeh nay, surnay, nayçe-i balaban, nay-ı çaver, neflr, bak, musikar, çiçek, erganun, nay-ı hıyk, gibi içinde nay-ney ismi geçen bazı üflemeli çalgılardan bahsetmektedir (akt. Koç, 2017, s.52-153). Ney ile ilgili olarak yapılan diğer bir araştırma da Paris’te Louvre Müzesi’nde bulunan eski Mısır’a ait bulgu taş üstüne işlenmiş bir neyzenin görüntüsüdür (Erguner, 2002:211; Ateş, 2012:144).

Selçuklu döneminde tasavvufun çok yayılması ve musikin gelişmesiyle kendini göstermektedir. Anadolu’da Mevlevî ve Ahî zaviyelerinde eskisinden çok mûsikî ve semânın revaç bulması dikkat çekmektedir (Başer, 2006:17). Mevlevî zaviyelerinin açıldığı, musiki sema, şiir gibi üç vasıtaya istinad ettiği bilinmektedir (Köprülü, 2005:50). 13. yüzyılda Anadolu’da Hz. Mevlâna Celaleddin Rûmi ile ortaya çıkıp yaygınlaşmaya başlayan Mevlevîlik tarikatı ile birlikte ney Türk musikisinde ve Türk kültüründe ayrı bir önem kazanmaya başlamıştır. Hz. Mevlâna altı ciltlik Mesnevî eserinin ilk on sekiz beyitinde ney’den bahsederek bu saza manevi bir boyut kazandırmıştır. Mevlevî dergâhlarında düzenli olarak yapılan semâ ayinleri buralarda hiyerarşik bir yapı ile verilen musiki ve ney ve neyzenlik kültürü kısa zamanda hem ülke sınırları hem de dünya çapında büyük ilgi görmüştür. Mevlevihaneler o dönemde Türk musikisinin büyük bir ciddiyet ile öğretildiği adeta bir konservatuvar kurumu gibidir (Behar, 1992:123). XIX. asrın sonu ve XX. asrın başlarına kadar ney ve diğer Türk musikisi çalgılarının öğrenimi ağırlıklı olarak “meşk” sistemi ile gerçekleşmektedir (Atlan, 2022:1). 1925 yılında diğer tekke ve zaviyelerin de kapatılmasına kadar ney öğrenimi ve aktarımında en önemli kurumlar Mevlevihanelerdir. Birçoğu mevlevî dedesi olan bu musikişinaslar, Türk musikisine hem yaptıkları besteleri ile hem de neyzenlikleri ile katkı sağlamışlardır. Özellikle XIX. yüzyılda bu kurumlardan, eserleri günümüze kadar ulaşan Türk musikisinin önemli bestekârları ve ney üstatları yetişmiştir. Bu meşk halkaları kesintisiz bir şekilde bazan da birbiriyle kesişerek 20. yüzyılın başlarına kadar gelmiştir. Şeyh Said Dede (1803? -9. 1853-50?)’den Sâlim Bey-Aziz Dede-Emin Dede (Yazıcı)-Halil Dikmen ve Niyazi Sayın (d.1927)’a, 20. yüzyılın başlarında Neyzen ‘dede’ Süleyman Erguner (1902-2953) ile başlayan ve oğlu Ulvi Erguner ve onun oğulları Kudsi Erguner, ve ‘torun’ Süleyman Erguner ile devam eden meşk zincirleri bunların örnekleridir.

Klasik Türk Müziğinin aktarımında önemli bir yeri olan meşk (Karabaşoğlu, 2013; Karahasanoğlu, 2012; Kahyaoğlu, 2021) kuşaktan kuşağa usta-çırak ilişkisiyle musikimizin aktarımında yer almıştır. Yüzyıllardır süregelen kültürümüzün yapıtaşı olan müziğimizin muhafaza edilerek ve bozulmadan kalması, gelecek kuşaklar için önem teşkil etmektedir. Kendi müziğimizin geleneksel aktarım biçimi olan meşkin yeri yadsınamaz. Meşk dışında, günümüz eğitim-öğretim süreçlerini ele aldığımızda, program/müfredat ve ders kitaplarının öne çıktığını

görmekteyiz. Toplumların geliştirilmesi ve bilinçlendirilmesinde eğitim; en etkili süreçlerden biri olarak, insan hayatında son derece önemlidir. Müzik ise, güzel sanatlar eğitiminin bir dalı olarak işitsel sanat eğitimidir. Bununla birlikte müzik eğitimi ise; bireyde kasıtlı yani istendik davranışların kazandırılması sürecidir (Uçan, 2005:14).

Ders kitapları eğitim-öğretim süreçlerinde kuşkusuz en önemli materyallerden biridir. Ders kitaplarının kalitesi eğitimin kalitesini de etkilemektedir. Teknolojide ve bilimde görülen değişiklikler öğrenim müfredatları ve ders kitaplarına aktarılır. Dolayısıyla bu bilgilerin güncel, bilimsel ve öğrencilerin seviyesine uygunluğu eğitim öğretim süreçlerinde öğrenciler üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Tüm bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda, eğitim-öğretim kalitesini de etkilemektedir (Güzel & Şimşek, 2014:216).

Güzel Sanatlar Lisesi, Konservatuvar, Üniversitelere bağlı Müzik Bölümleri ve Müzik Eğitimi Bölümleri, ülkemizde mesleki müzik eğitimi veren kurumlardır (Tarman, 2016: 11).

Bu çalışmanın amacı, Güzel Sanatlar Lisesi ney ders kitaplarının içerik ve kazanım yapısını sistematik biçimde inceleyerek; öğretim sürecinin hedeflenen davranışlarla ne ölçüde örtüştüğünü belirlemek ve olası eksiklikleri ortaya koyarak bu kurumlarda verilen eğitim öğretim kalitesinin artırılmasına katkı sağlamaktır.

1. Öğretim Programının Özel Amaçları

Sanat; kişilerin bireysel gelişimlerine, kendilerini ifade edebilmelerine, yardımlaşma ve birlikte çalışma becerilerinin gelişmesine, üretici bireyler olarak yetişmesine katkı sağlamaktadır. Bu özellikleriyle, eğitimin her kademesinde yapılan sanat eğitimi ile yeni eserler üreten, yaratıcı ve kendilerini özgürce ifade edebilen bireylere ulaşmak hedeflenmelidir. Sanat dallarından biri olan müzik, hayatın ayrılmaz bir parçasıdır. İnsan hayatının her döneminde onun bilişsel, duyuşsal ve devinışsel gelişimine büyük katkı sağlayan önemli bir olgudur. Müzik insan yaşamında hem bireysel hem de toplumsal işlevlerinin önemini yanı sıra toplumsal, kültürel ve ekonomik fonksiyonları vardır. Modern bir eğitim için bilim ve sanat birbiriyle bağlantılı ve bütün olarak düşünülmesi gerekmektedir. Müzik eğitimi “sessel ve işitsel” olması bakımından önemli bir sanat eğitimi koludur. Öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenmesi ve estetik bakış açılarını oluşturabilmelerinde ney dersi öğretim programı önemli yer teşkil etmektedir. Bu program vasıtasıyla, milli ve manevi değerlerini özümseyen, kendi musiki kültürüyle dünya müziklerinin kültürlerini tanıyan bireylerin yetişmesi amaç edinilmiştir (MEB,2022:3).

Ney Dersi Öğretim Programı’yla öğrencilere kazandırılması hedeflenen beceriler aşağıda sunulmuştur.

- Bireysel icra ve yorumlama
- Toplu icra ve yorumlama
- Diyafram nefes tekniğini kullanma
- Nefes sağlığını koruma
- Müziksel işitme
- Tonalite ve modaliteyi (makam) tanıma
- İş birliği
- İletişim
- Yaratıcı düşünme
- Deşifre becerisi
- Estetik algı
- İlişkilendirme
- Türk Müziği terminolojisini doğru ve yerinde kullanma
- Sahne ve performans becerisi

Güzel Sanatlar Lisesi mesleki olarak eğitimin sürdürüldüğü ortaöğretim kurumlarıdır. Güzel Sanatlar Liseleri müzik alanında verilen lise düzeyi eğitim-öğretimiyle yükseköğretim kurumlarına öğrenci yetiştirmektedir. Dolayısıyla müzik bölümleri ağırlıklı olarak akademik eğitim veren ortaöğretim kurumlarıdır (Topalak, 2013: 117). Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinin adındaki “Anadolu” ifadesi, MEB Ortaöğretim Genel Müdürlüğü’nün 06.06.2010 tarih ve 3669 sayılı, genel liselerin Anadolu liselerine dönüştürülmesi konulu genelgesinden sonra kullanımdan kalkmıştır (MEB, 2010: 30).

Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü’nün program amaçlarının ve beklentilerinin farklı olduğu belirtilen, 18. Milli Eğitim Şura Kararları arasında yer alan Güzel Sanatlar ve Spor Lisesinin iki ayrı okul türü olarak yeniden düzenlenmesine dair politika değişikliği hususunda önemli değerlendirmeler yapılmış ve 14.06.2013 tarihli ve 1380223 sayılı Makam Onayı ile Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri; “Güzel Sanatlar Lisesi” ve “Spor Lisesi” şeklinde iki farklı okul türü haline getirilmiştir (MEB, 2013: 7).

16.06.2009 tarihli ve 27260 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan MEB Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi Yönetmeliği yürürlükten kaldırılarak yerine 28.10.2016 tarihli ve 29871 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan “Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” yürürlüğe girmiştir (MEB, 2016: 83). Güncellenerek yenilenen ders çizelgeleri, 2016-2017’den itibaren Güzel Sanatlar Lisesinde müzik alanında TSM ve THM alan programları ve haftalık ders çizelgeleri de kademeli şekilde uygulanmaya başlanmıştır. Güzel Sanatlar Lisesi ders çizelgelerinde 2015 yılında çizelgede başlıca temel derslerden olan Müziksel İşitme Okuma ve Yazma dersi 2016 yılında yayınlanan çizelgeye göre; Batı Müziği Teori ve Uygulaması, TSM Teori ve Uygulaması ve THM Teori ve Uygulaması olarak 3 alana ayrılmıştır (MEB, 2016: 43-47).

Araştırmanın amacı, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanmış Ney ders kitaplarının içeriğini tasnif etmektir. Kullanılan makamlar, ders içerikleri, usuller, bestekarlar, müzik kültürü üzerine anlatımlar ve eser ve etütlerin incelenmesini teşkil etmektedir. Aşağıda bulunan şu sorulara cevap aranmıştır:

- ✓ MEB Ney ders kitaplarının konu içeriği, ele alınan önemli neyzenler, makam, usul, müzikal form açısından nasıldır?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli:

Bu araştırma nitel araştırma yaklaşımı kapsamında tasarlanmış olup doküman analizi desenine dayanmaktadır. Nitel araştırmalar, bir olguya ilişkin mevcut durumun doğal bağlamı içerisinde bütüncül biçimde incelenmesini amaçlayan araştırmalardır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Doküman analizi ise, araştırılması hedeflenen olguya ilişkin yazılı materyallerin sistematik biçimde incelenmesini ve yorumlanmasını içeren bir veri toplama ve analiz yöntemidir (O’Leary, 2017; Sak vd., 2021). Bu çalışmada, Güzel Sanatlar Liselerinde okutulan ney ders kitaplarının içerik yapısının ortaya konulması amaçlandığından, doküman analizi uygun yöntem olarak tercih edilmiştir.

2.2. Veri Kaynağı

Araştırmanın veri kaynağını Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan ve Güzel Sanatlar Liselerinde okutulmakta olan 9-10-11-12. sınıf ney ders kitapları oluşturmaktadır. Çalışmada herhangi bir örneklem seçimine gidilmemiş; ilgili öğretim kademesine ait tüm ders kitapları bütüncül biçimde incelenmiştir. Böylece içerik yapısının sınıf düzeyleri arasında karşılaştırmalı biçimde değerlendirilmesi mümkün olmuştur.

2.3.Verilerin Çözümlemesi

Verilerin çözümlemesinde betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Betimsel analiz, elde edilen verilerin önceden belirlenen temalar çerçevesinde düzenlenerek yorumlanmasını amaçlayan bir nitel veri analiz yöntemidir (Yıldırım & Şimşek, 2013).

Analiz süreci üç aşamada yürütülmüştür:

Birinci aşama: Ön inceleme ve analiz birimlerinin belirlenmesi. Ders kitapları bütüncül biçimde okunmuş ve içerikte tekrar eden yapılar doğrultusunda analiz birimleri belirlenmiştir. Bu birimler;

- ✓ Ünite ve konu başlıkları
- ✓ Makam ve perde içerikleri
- ✓ Usul ve mertebeler
- ✓ Müzikal form türleri
- ✓ Eser/etüt yapısı
- ✓ Neyzen ve besteci referansları şeklinde kategorize edilmiştir.

İkinci aşama: Kodlama ve tema oluşturma.

Belirlenen analiz birimleri sınıf düzeylerine göre kodlanmış ve benzer içerik örüntüleri bir araya getirilerek üst temalar oluşturulmuştur. Bu temalar;

- ✓ Temel çalgı davranışları
- ✓ Müzik kültürü ve nazari bilgi
- ✓ Makam öğretimi
- ✓ Usul uygulamaları
- ✓ Form ve repertuar çeşitliliği başlıkları altında toplanmıştır.

Üçüncü aşama: Betimsel düzenleme ve karşılaştırma:

Kodlanan veriler tablolaştırılarak sınıf düzeyleri arasında içerik yoğunluğu ve dağılımı karşılaştırılmış, elde edilen bulgular öğretimsel kademelendirme açısından yorumlanmıştır.

3. Bulgular

İncelenen ders kitaplarına ilişkin bazı bilgiler aşağıda verilmiştir.

Tablo 1. Ney Ders Kitapları

Ders Kitabı	ISBN	Yazarlar	Yıl
Çalgı Eğitimi Ney 9.Sınıf	978-975-11-6751-4	Sezgin Bademli Saniye Parın	2023
Çalgı Eğitimi Ney 10. Sınıf	978-975-11-6750-7	Saniye Parın Sezgin Bademli	2023
Çalgı Eğitimi Ney 11. Sınıf	978-975-11-5070-7	Saniye Parın Sezgin Bademli	2021
Çalgı Eğitimi Ney 12. Sınıf	978-975-11-5057-8	Saniye Parın Sezgin Bademli	2021

Tablo 1’de ney ders kitaplarına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Ders kitabı yazarlarının aynı yazarlar olduğu 10. ve 11. Sınıf kitaplarının daha güncel olduğu görülmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okutulan, Ney ders kitaplarının sınıflara göre konu dağılımları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2. Ney Ders Kitaplarında Yer Alan Konular

Konular	9.sınıf (4 ünite)	10. sınıf (2 ünite)	11. sınıf (2 ünite)	12. sınıf (2 ünite)
Neyin tarihçesi	X			
Üfleme tekniği ve ses üretme	X			
Postür	X			
Neyin fiziksel yapısı ve özellikleri	X			
Ney çeşitleri	X			
Akort düzeni				
Türk müziğinde neyzenler	X			
Neyde perde uygulamaları (birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü kademeler)	X	X	X	
Dem ses bölgesindeki perdeler		X		
Makam uygulamaları		X	X	X
Usul uygulamaları	X		X	X
Deşifre uygulamaları (bona, solfej vb. kavramları tanıma)	X			
Eser uygulamaları				X
Etütler	X	X	X	X
Portamento (Parmak kaydırma)			X	
Vibrato tekniği				X
Okuma parçası	X			X
Ölçme ve Değerlendirme (Her ünite sonunda) *	X	X	X	X
Terimler Sözlüğü	X	X	X	X

Tablo 2’de 9. Sınıf ney ders kitabının yoğun bir şekilde hem bilişsel hem de duyuşsal yönden konu içeriklerinin yoğun olduğu ve henüz makam öğretimine geçilmediği görülmektedir. Her ünitenin sonunda ölçme ve değerlendirme bulunmaktadır. Enstrüman eğitiminde bazı uygulama gerektiren pratikler için destekleyici nitelikte, QR uygulaması da bulunmaktadır.

3.1. 9.Sınıf Ders Kitabı İçeriği

9. sınıf ders kitabı 4 üniteden oluşmaktadır. İlk ünite; neyin tanımı, tarihi gelişimi, neyin Türk Musikisi ve dini musikideki yeri ve önemi, neyin fiziksel yapısı, ney çeşitleri, ney bakımı ve korunması başlıkları yer almaktadır. Ardından, ölçme ve değerlendirmeyle bu ünitenin değerlendirilmesi sağlanmıştır (MEB, 2023a: 12-36).

Ney çalgısının genel tarihçesi eski çağlardan bu yana gelen bilgilerin de referans gösterilmesiyle, ele alınarak hatta arkeolojik kazıların verileri de sunularak anlatılmıştır. Günümüzde, neyin tarihi geçmişine yönelik hiyerarşik süreç ele alınmıştır (MEB,2023a:12-13). Türklerin İslamiyet’e geçişiyle birlikte ney çalgısının 13. asırda Mevlana’nın ölümünden sonra Mevlevilikle simgeleştirildiğinden bahsedilerek; tarihsel olarak Türk Müziği kültürüne ve günümüze kadar nasıl evrildiği anlatılmıştır (MEB 2023a:2021:13-14).

Türk müziğinde öne çıkan neyzenlere ilişkin biyografiler detaylı verilmiş (s.16-18), Dini musikin; Cami ve Tekke musikisi olarak iki ayrı kola ayrılması açıklanmıştır (s.19). Hazret, mevlâ, Mevlâna, Mevlevi Ayin-i Şerifi, Şeb-i Arus, Semâ gibi terminolojik kavramların tanımlamaları üzerinde durulmuştur (MEB 2023a:19-23).

Neyzen Emin Dede

Neyzen, besteci, hattat ve hafız olan Neyzen Emin Dede; 1883'te İstanbul'da doğdu. İlk öğrenimine Tophane'de Sirkeci Mekteb-i İptidaisinde (ilkokulunda) başladı. Daha sonra Fevziye Rüştiyesini (ortaokulunu) bitirdi. Rüştiye öğrenimi sırasında Çukurcuma Kadri Efendi'den hüsnühat öğrendi. Çeşitli devlet kurumlarında memurluk yaptı. Aziz Dede'den ney eğitimi aldı, Galata Mevlevihanesi neyzenlerine katıldı. Galata Mevlevihanesi neyzenbaşı olan Hakkı Dede'den de ney ve musiki dersleri alarak neyzenlikte ustalaştı. Üsküdar Mevlevihanesi neyzenbaşılığına yükselince çile çıkarmadığı hâlde kendisine "dede" unvanı verildi. Soyadı kanunu çıktığında hattatlığından dolayı "Yazıcı" soyadını aldı. Türk musikisine yirmiye yakın eser ve Neyzen Halil Dikmen, Neyzen Cafer Bey, Neyzen Bahriyeli İbrahim Bey, Neyzen Halil Can, Neyzen Hakkı Süha Gezgün gibi usta neyzenleri kazandı. 3 Şubat 1945'te vefat etti (Görsel 1.10).

Görsel 1.10: Neyzen Emin Dede

Kutb-i Nâyî Süleyman Erguner

Neyzen ve bestekâr: 2 Ağustos 1902'de İstanbul'da doğdu. İlk müzik bilgilerini Sultanselimi Hafız Cemal Efendi'den aldı. Sesinin güzelliği ile tanınan Süleyman Erguner babasının vefatı üzerine küçük yaşta Sultan Selim Camisi'ne müezzîn oldu. Sadettin Kaynak ve Necdi Sesigür gibi önemli kişilerden ders aldı. Ney üflemeye Neyzen Emin Yazıcı'nın (Neyzen Emin Dede) teşviki ile başladı. Memurluğu sırasında, çalıştığı yerlerde musiki cemiyetleri kurdu. İstanbul Radyosunda görev aldı. Klasik Türk musiksini ve tasavvuf musikisinin yeniden canlanması konusunda büyük gayret gösterdi. Hüseyin Fahrettin Dede'den sonra yetişmiş en büyük ney ustası olarak anılır. 1 Aralık 1953'te İstanbul'da vefat eden Süleyman Erguner; oğlu Ulvi Erguner, Selami Bertuğ, Alaattin Yavaşca, Nevzat Atlığ gibi önemli öğrenciler yetiştirdi. Süleyman Erguner'in altı ilahî, beş şarkı ve dokuz saz eseri vardır (Görsel 1.12).

Görsel 1.12: Kutb-i Nâyî Süleyman Erguner

Neyzen Halil Dikmen

Neyzen ve ressamdır. 1906 yılında İstanbul'da doğdu. Sanayi-i Nefise Mektebinde (Güzel Sanatlar Akademisi) resim eğitimi aldı. 1927 yılında Akademiyi bitirerek Avrupa'da açılan resim eğitimi bursuluk sınavına katıldı ve bu sınavı birincilikle kazanarak Fransa'ya gönderildi. Paris'te Academie Juliyen'de (Akademi Cullen) Albert Laurens'ten (Albert Laurens) ders aldı. 1931'de yurda döndü. 1936'ya kadar Kayseri Lisesinde, kısa bir süre de Galatasaray Lisesinde resim öğretmenliği yaptı. Neyze, Neyzen İhsan Aziz Bey'in kendisine hediye ettiği ney ile başladı. Eyyubi Ali Rıza Bey'den de nazariyat dersleri aldı. 1937 yılında İstanbul Devlet Resim ve Heykel Müzesine kurucu müdür olarak atandı. 1961 yılına kadar bu görevine devam etti. 1961 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğüne atandı. Neyzen Emin Dede'den ney dersleri alan Neyzen Halil Dikmen, İstanbul Radyosunda çeşitli konserlere katılmıştır. Turgut Cansever, Niyazi Sayın ve Ahmet Yakupoğlu gibi usta neyzenleri yetiştirdi. 17 Ekim 1964'te Ankara'da vefat etti (Görsel 1.13).

Görsel 1.13: Neyzen Halil Dikmen

Görsel 1. Önemli Neyzenlere ilişkin biyografiler (MEB, 2023a:17)

Görselde 2'de, Mevlevilikte önemli kavramların açıklanması, tasavvufi açıdan bağlantısı fazlaca ayrıntılı ifade edilmektedir. Mevlevî töreni ve icrası, mutrib, şeyh, post, semazen, sema gibi önemli unsurların detaylı anlatımıyla devam etmekte; adap ve usule ilişkin detaylı açıklamalar ve kullanılan zengin görseller bulunmaktadır. (MEB, 2023a:20-25)

DERS DIŞI ÇALIŞMA

Mevlevilik ve Mevlevihaneler hakkında araştırma yapınız.

MEVLEVİLİK İLE İLGİLİ ÖNEMLİ KAVRAM VE TERİMLER

Hazret: Yüce kabul edilen varlık veya kişilerin isminin başına saygı ve övgü belirtmek amacıyla getirilen unvandır. "Hz." şeklinde kısaltılarak yazılır.

Mevlâ: Arapçada "Mevlâ", Türkçede "efendi, sahip" anlamlarına gelen bir kelimedir. Saygı belirtmek amacıyla hem Allah (C.C.) hem peygamberler hem de âlimler hem dinî önderler için kullanılabilir.

Mevlânâ: "Mevla" kelimesinin sonuna eklenen ve "bizim" anlamına gelen "nâ" eki ile birleşerek oluşan "Mevlânâ" Allah (C.C.) için söylendiğinde "Rabbimiz, sahibimiz"; insanlar için söylendiği zaman ise "dostumuz" veya "efendimiz" anlamına gelir.

Mevlevî: Hz. Mevlânâ'nın tasavvuf düşüncesini benimseyen ve ona bağlanan kişilere de "Mevlevî" denir. Mevlevîlik sadece bir tarikat değil; aynı zamanda bir sevgi, aşk ve kültür hareketidir. Hz. Mevlânâ, hiçbir zaman yeni bir tarikat kurmak ve bu tarikatın önderi olmak amacını gütmemiştir. Ancak ölümünden sonra onun düşünce ve öğretileri oğlu Sultan Veled ve Ulu Arif Çelebi gibi yakınları tarafından sistemleştirilerek tarikatlaştırılmıştır. Mevlânâ, tasavvufa yeni bir anlayış getirmiş; şiir, gazel ve musikiyle insanları maneviyat âlemine çekmiştir. *Mesnevî*'nin ilk on sekiz beytinde ney ile "insan-ı kâmil" (birtakım aşamalardan geçerek olgunlaşmış insan) karşılaştırılmış, ruhsal olgunluğa ulaşan insan ney aracılığıyla tasvir edilmiştir.

Mevlevî Ayin-i Şerifi: Güfteleri ilhamını tasavvuf felsefesinden alan Hz. Mevlânâ'nın "Mesnevî" veya "Divan-ı Kebir" adlı eserlerinden seçilen ve ayin esnasında okunmak için bestelenen eserlere "Mevlevî Ayin-i Şerifi" denir. Mevlevî ayinleri, tüm güzellik ve incelikleri ile Türk musikisinin ölmaz şaheserleridir (Görsel 1.17).

Görsel 1.17: Mevlevî Ayini

Görsel 2. Mevlevilik kavramlarına ilişkin tanımlar

Detaylı bir anlatımla neyin fiziksel yapısı ve teknik özelliklerinden bahsedilerek, Ney türleri ve isimlerine yer verilmiştir 1.ünitenin sonunda; Ney ailesinin türleri ve isimleri detaylı bir şekilde açıklanmış, teknik detaylarına fazlaca yer verilmiştir (MEB, 2023a:26-35). 2. ünitenin başlangıcından, ney üflemenin temelleri üzerine, diyafram, üfleme, duruş (postür) gibi kavramlar görsellerle desteklenmiş ve detaylı bir şekilde ele alınmıştır (MEB 2023a:41-50).

1.4. NEY ÇEŞİTLERİ

Akort (düzen, ahenk), çalgı perdelerinin temel alınan bir sese göre düzenlenmesidir. Bu düzenlemede diyapazon adı verilen "U" şeklinde madeni bir alet kullanılır. Diyapazon saniyede 440 kez titreşerek "la" kabul edilen perdeyi verir. Tüm çalgıların perdeleri diyapazonun verdiği bu temel sese göre düzenlenir.

Türk musikişi ahenk sisteminde de 440 hertz frekansa göre yapılanmış yedi ana, beş ara olmak üzere on iki ahenk vardır. Her ahenkteki ney, farklı boy ve isme sahiptir (Tablo 1.1, Tablo 1.2, Görsel 1.36).

Görsel 1.36: Ney Takımı

Ana ahenkler; bolahenk (nısfıye), süpürde, yıldız, kız, mansur, şah, davut, bolahenk neylerdir (Tablo 1.1).

Tablo 1.1: Ana ahenkler

Ney Çeşidinin (Ahengin)			
Adı	La (440 Hertz) Ürettiği Pozisyon	Dügâh Pozisyonunda Ürettiği Perde (Hertz)	Yaklaşık Boyu (mm)
Bolahenk (Nısfıye)	Yegâh (re) pozisyonu	mi 659,2 Hz	520
Süpürde	Hüseynî-aşiran (mi) pozisyonu	re 587,3 Hz	585
Yıldız	Irak (fa diyez-sol bemol) pozisyonu	do 523,2 Hz	598
Kız	Rast (sol) pozisyonu	si 493 Hz	702
Mansur	Dügâh (la) pozisyonu	la 440 Hz	780
Şah	Buselik (si) pozisyonu	sol 391,9 Hz	910
Davut	Çârgâh (do) pozisyonu	fa diyez-sol bemol 369,9 Hz	936
Bolahenk	Nevâ (re) pozisyonu	mi 329,6 Hz	1040

Görsel 3. Ney ailesi ve teknik bilgileri

Görsel 3'te tüm ney türlerine ilişkin detaylara yoğun bir şekilde yer verildiği görülmektedir.

Ney Üflemenin Tem

- Sol elinizin işaret parmağının ikinci boğumuyla dördüncü deliği, orta parmağınızın ikinci boğumuyla beşinci deliği ve yüzük parmağınızın birinci boğumuyla altıncı deliği kapatın (Görsel 2.13, Şekil 2.1 ve Şekil 2.2).
- Dudaklarınızı daha önce öğrendiğiniz şekilde, ıslık çalar gibi yuvarlayarak başpareyi dudaklarınızın sol yarısına hafifçe yerleştirin (Görsel 2.14).
- Neyi vücudunuzun dikey eksenine yaklaşık 30 derece açıyla tutun.

Şekil 2.1: Parmakları delikleri kapama yerleri

Görsel 2.13: Nizenin oturma ve tutuş

UYARI
Parmaklarınızla neyi sıkmamaya özen gösterin.

Görsel 2.14: Başpareyi dudaklara yerleştirilme

Şekil 2.2: Tutuşta parmakların görevli oldukları delikler

UYARI
Süpürde ve daha kısa neylerin deliklerinin birbirine yakın olması, parmak kalınlıklarından dolayı rahat kapatmayı zorlaştırabilir. Bu durumda neyin delikleri, parmakların birinci boğumlarıyla kapatılabilir.

Görsel 4. Neyde postür ve tuşe yerleri (MEB 2023a:49)

3. Ünite, ney üzerinde perde uygulamalarına başlanmış, re (nevâ), çârgâh (do), segâh (si), düğâh (la), rast (sol) perdelerini seslendirebilme becerilerinin kazandırılması; ikinci kademedeki açık nevâ (re), çârgâh (do), segâh (si), düğâh (la), rast (sol) perdelerini içeren etütler ile uygulamalar yer almaktadır (MEB 2023a: 40).

Görsel 5. Ney Çeşitleri ve Teknik Özellikleri

Neyde üfleme kademeleri görsel olarak izah edilmiş ve detaylı açıklanmıştır (MEB 2023a:52)

3. üniteyle beraber, neyde perde uygulamalarına geçilmiştir. Müzikte perde kavramını tarif edilmesi amaçlanmıştır; ikinci kademedeki açık nevâ (re), çârgâh (do), segâh (si), düğâh (la), rast (sol) perdelerini uzun ses ile neyde seslendirebilmesi amaçlanmıştır. İkinci kademedeki açık nevâ (re), çârgâh (do), segâh (si), düğâh (la), rast (sol) perdelerini içeren etütlere yer verilmiştir.

3. NEYDE PERDE UYGULAMALARI-I

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. Türkçede birçok anlamda kullanılan "perde" kelimesinin bildiğiniz anlamlarını arkadaşlarınızla paylaşın.

3.1. NEYDE İKİNCİ KADEME PERDELER

Müzikte "perde", bir müzik parçasını oluşturan seslerden her birinin kalınlık veya incelik derecesidir. Ayrıca bu ses derecelerini çalgılarda üretebilmek için parmaklarla basılan yer anlamında da kullanılır. Türk müziğinde her perdenin kendine özel ismi vardır.

Neyde ikinci kademe üretilen perdeler; açık nevâ, çârgâh, segâh, dügâh ve rasttır. Bu perdeler ılık (orta şiddette) üflenerek üretilir.

BİLGİ NOTU

"Ses" ve "nota" (Latince "yazı", "işaret" gibi anlamlara gelir.) kelimeleri, bazen "perde" kelimesi yerine kullanılabilir.

1. UYGULAMA

Açık Nevâ (re) Çalışması

Aşağıda verilen açık nevâ çalışmasını yapınız.

Gerekli malzemeler: ney, ders kitabı, sandalye, tercihen ayaklık ve boy aynası.

Açık nevâ (re)

Şekil 3.1: Açık nevâ (re)

- Tercihen bir boy aynasının karşısına, sandalyeye dik bir şekilde oturun. Sağ ayağınızın altına ayağınızı 10-15 cm kadar yükseltecek bir ayaklık koyun.
- Neyinizi nizami tutun.
- İki elinizin işaret ve yüzük parmaklarını deliklerden çok uzaklaştırmadan kaldırın (Şekil 3.1 ve Görsel 3.1).

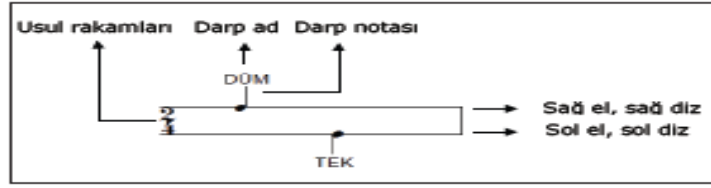
Görsel 3.1: Açık nevâ (re)

Görsel 6. Neyde ikinci kademe perdeler s.56

Görsel 6'da ney üzerinde ikinci kademe perde gösterimi hem açıklamalı hem de görsel olarak işlenmiştir.

Usullerin Yazılışı

Usuller birbirine paralel ve yatay iki çizgi üzerine yazılır. Bu iki çizginin baş tarafına usul rakamları yazılır. Üstteki çizgi üzerinde gösterilen darp notaları sağ el ile sağ dize, alttaki çizgi üzerinde gösterilen darp notaları sol el ile sol dize vurulur (Şekil 4.1).

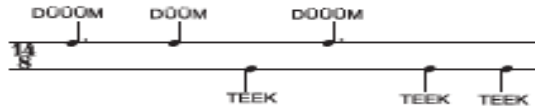

Şekil 4.1: Usullerin yazılışı

Bir darbin içinde birden fazla birim zaman varsa usul vurulurken birim zamanlar sayılarak

şeklinde veya darp adlarındaki sesli harfler birim zaman adedince arttırılmak suretiyle uzatılarak

şeklinde vurulur ve yazılır (Şekil 4.2).

Görsel 7. Usul rakamları ve birim zamanları ve darp adları (s.75).

4. ünite de Nîm-sofyan, semâi ve sofyan usullerini ayırt ederek, bu usullerde deşifre çalışmaları yapılmasına ilişkin etütler yer almaktadır.

3.2. 10. Sınıf Ders Kitabı

10. sınıf ney ders kitabı 2 üniteden oluşmaktadır. Birinci ünite de; neyde perde uygulamaları görülmekte; üçüncü, ikinci ve kademe pedeler işlenmektedir. Bu perdelerle ilişkin etütler mevcuttur. Bu kademelerdeki perdeleri içeren etüt uygulamalarından sonra; “dem ses bölgesindeki perdeler” ve ikinci ve birinci kademe arasındaki “köprü perdeler” konu olarak işlenmiştir. Son ünite de; ney sazında makam uygulamaları görülmekle birlikte, Rast ve Nevâ makamlarıyla ilgili uygulamalar yer almaktadır.

Devamında neyde birinci kademe yani dem ses bölgesindeki perdeler işlenmiştir. Diğer yandan, *dem* kavramının detaylı tanımlaması yapılarak, Türk Müziği’ndeki öneminden bahsedilmiştir. Neyde birinci kademede üretilen perdeler yani dem sesler olarak tarif edilen; Yegâh, Kaba Çârgâh, Kaba Segâh, Kaba Dügâh, Kaba Rast perdeleri ele alınmıştır (MEB 2023b:64).

10. sınıf Ney ders kitabının son ünitesinde aktif olarak, makam öğretilmekte ve bu makamlarla ilgili uygulama yapıldığı görülmektedir. Öncelikle Rast makamıyla başlanmış ardından Nevâ makamıyla uygulamalar devam etmiştir. Bu makamlara ilişkin, pek çok kavramın da açıklamaları yer almakla beraber; bu makamların belli başlı nitelikleri olan yeden, güçlü, durak, donanım ve seyir gibi temel özellikleri de yer almaktadır. Ardından makamlara ilişkin örnek eserleri dinleme ve seslendirme uygulamalarına yer verilmiştir.

3.3. 11. Sınıf Ders Kitabı İçeriği

2 üniteden oluşan 11. Sınıf ney ders kitabının ilk ünitesinde, makam, usul ve eser uygulamaları görülmektedir. Sırasıyla neva, muhayyer, muhayyerkürdi, uşşak, bayati, çargâh, mahur, acemaşiran, buselik, tahir, tahirbuselik, nihavent ve sultaniyegâh makamları detaylı bir şekilde açıklanmış; devrihindi, devrituran, düyek ve müsemmen usulleri de içerik olarak işlenmiştir. Ardından bu makam ve usullerin pekiştirilmesini amaçlayan etüt ve eserlere yer

verilmiştir. İkinci ünite de ise, neyde önemli bir seslendirme tekniği olan parmak kaydırma (portamento) yöntemine geçilerek birinci ve ikinci kademede detaylı uygulamalar görülmektedir.

Örnek 1: Çarpma Sesinden Parmak Kaydırma

Görsel 8. Portamento tekniği (MEB, 2021:100)

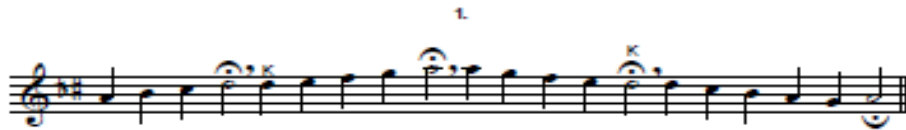
3. 4. 12. Sınıf Ders Kitabı İçeriği

2 üniteden oluşan 12.sınıf ney ders kitabının ilk ünitesi; Ney’de Makam Usul ve Eser Uygulamaları ile başlamaktadır. Bu ünite de tüm hicaz ailesine mensup olan hicaz hümayun, uzzal, zirgüleli hicaz makamlarının yanı sıra, saba, hüzzam, karcıgar, hicazkâr, suzinak, kürdilihicazkâr makamları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Aksak, oynak, raks aksağı, evfer, aksak semai, lenk fahte, çengiharbi usullerini öğrenme çıktısı olarak görülmekle beraber, bu makam ve usullere ilişkin etüt ve eserlerle pekiştirilmesi amaçlanmıştır (MEB, 2021a).

HICAZ HÜMAYUN MAKAMI DİZİSİNDE ARALIK ÇALIŞMALARI

ETKİNLİK

- Aşağıdaki hicaz hümayun makamı dizisini çalgınızda seslendiriniz.
- Diziyi seslendirirken donanımına, solunak ve puandorg işaretlerine uyunuz.
- Üzerinde "K" harfleri olan notaları kapalı parmak pozisyonuyla seslendiriniz.
- Her notayı doğru seslendirmeye özen gösteriniz.

Metronom kullanarak çalgınızda aşağıdaki etütleri çalışınız.

ETKİNLİK

- Aşağıdaki etütleri çalgınızda metronom kullanarak çalışınız.
- Her etüdü çalışmaya 60 metronom hızıyla başlayınız.
- Etütleri tekrar tekrar çalışınız ve her tekrarda metronomu biraz daha hızlandırarak 120 metronom hızında seslendirebilecek seviyeye geliniz.
- Etütlerin donanımına, solunak ve puandorg işaretlerine uyunuz.
- Üzerinde "K" harfleri olan notaları kapalı parmak pozisyonuyla seslendiriniz.
- Her notayı doğru seslendirmeye özen gösteriniz.

Görsel 9. Hicaz Hümayun Makamına İlişkin Aralık Çalışmaları (MEB, 2021a:15)

Tablo 3. Ney Ders Kitaplarında Yer Alan Neyzenler

Besteciler	9. sınıf	10. sınıf	11. sınıf	12. sınıf
Rıfat Bey Sermüezzen		X		
Giriftzen Asım Bey				X
Nayi Osman Dede			X	
Abdülbaki Nasır Dede	X			
Hamza Dede	X			
III. Selim	X	X		
Osman Dede	X			
Şeyh Said Dede	X			
Kazasker Mustafa İzzet Efendi	X			
Hasib Dede	X			
Salih Dede	X			
Neyzen Yusuf Paşa	X			
Veli Dede	X			X
Aziz Dede	X			
Hüseyin Fahreddin Dede	X			
Neyzen Emin Dede	X			
Neyzen Hakkı Dede	X			
Neyzen (kutb-ı nâyî) Süleyman Erguner	X			
Neyzen (kutb-ı nâyî) Ulvi Erguner	X			
Neyzen Halil Dikmen	X			
Neyzen (kutb-ı nâyî) Niyazi Sayın	X			
Neyzen Gavsi Baykara	X			
Neyzen Tefik Kolaylı	X			
Neyzen Kudsi Erguner	X			
Neyzen Süleyman Erguner (Torun)	X			
Neyzen Halil Can	X			
Neyzen Doğan Ergin	X			
Neyzen Aka Gündüz Kutbay	X			
Ahmet Yakupoğlu	X			
Ali Ufkî		X		
Hafız Post		X		
Muallim Hakkı Bey		X		

Ney ders kitaplarında sınıf bazında tespit edilen neyzenlere ilişkin bilgiler Tablo 4’de detaylı bir şekilde görülmektedir. Ders kitabında bilişsel alan olan, müzikal bilgi ve kültür öğrenme alanına ilişkin, 9. Sınıfta yoğun bir şekilde neyzenlerden bahsedildiği görülmektedir. Diğer sınıflarda bu öğrenme alanı oldukça azdır.

Tablo 4. Ney Ders Kitaplarında Yer Alan Makamlar

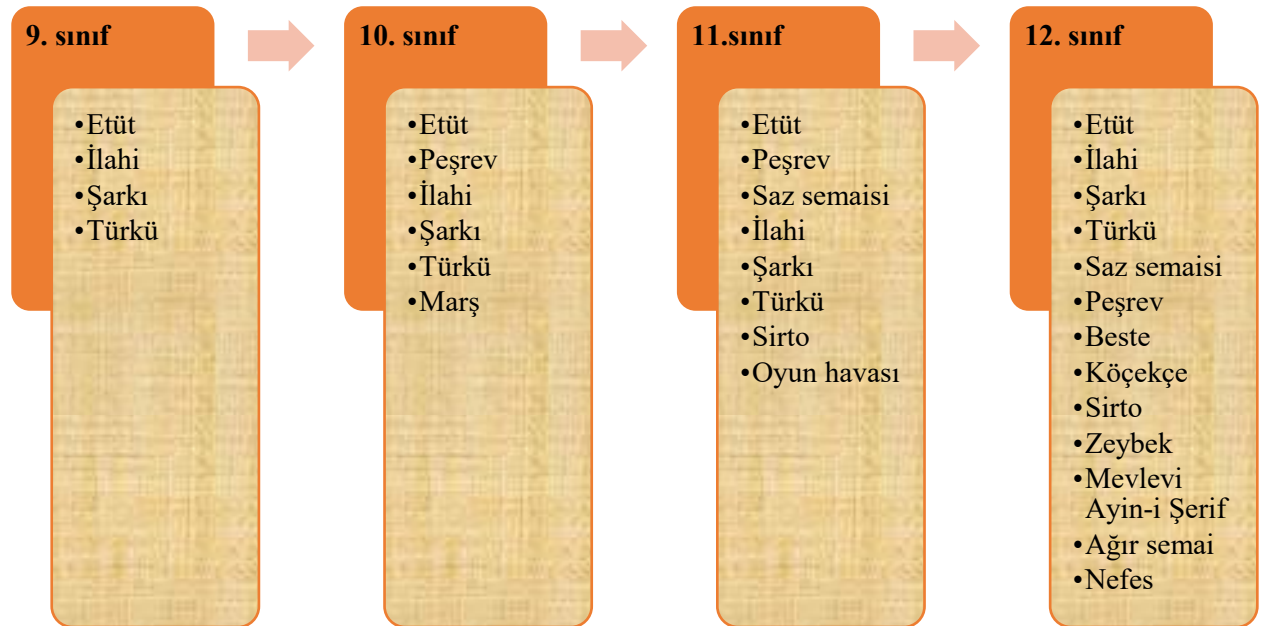
Makamlar	9. sınıf	10. sınıf	11. sınıf	12. sınıf
Segâh		X*		
Rast		X		
Neva		X	X	
Hüseyni		X*		
Kürdi		X*		
Uşşak			X	X
Bayati			X	
Çargâh			X	
Buselik			X	
Acemaşiran			X	
Mahur			X	
Muhayyer			X	
Muhayyerkürdi			X	
Nihavent			X	
Tahir			X	
Tahirbuselik			X	
Sultaniyegâh			X	
Hicaz				X
Hicaz Hümayun				X
Hicaz Uzzal				X
Hicaz Zirgüleli				X
Saba				X
Hüzzam				X
Karcığar				X
Hicazkar				X
Suzinak				X
Kürdilihicazkâr				X

Tablo 4’te görüldüğü gibi 9. sınıfta henüz makam öğretimi yoktur. Müzik kültürü ve daha çok nazari bilgiler üzerine yoğunlaştırılmış olduğu görülmektedir. 10. Sınıfta Rast ve Neva makam uygulamalarına geçilmiş; 11. ve 12 sınıfta hem basit hem de bileşik makamlara ilişkin nazari bilgiler detaylı bir şekilde verilerek ilgili eser örnekleriyle uygulanarak pekiştirilmesi görülmüştür.

Tablo 5. Ney Ders Kitaplarında Yer Alan Usuller

	9. sınıf	10. sınıf	11. sınıf	12. sınıf
Sofyan (4/4, 4/8)	X	X	X	
Nim-sofyan (2/4, 2/2, 2/8)	X	X	X	
Semâi (3/4, 3/8)	X	X		
Yürük semâi			X	
Düyek (8/8)			X	
Müsemmen (8/8)			X	
Devrituran (7/8)			X	
Devrihindi (7/8, 7/4)			X	
Curcuna (10/16)			X	X
Devrikebir (28/4)			X*	
Türk aksağı			X	
Aksak (9/8)				X
Ağır aksak (9/4)			X	X
Muhammes (32/4)			X*	
Oynak (9/8)				X
Raks aksağı (9/8)				X
Evfer (9/8)				X
Ağır Evfer-Mevlevi Evferi (9/8)				X
Aksak semai (10/8)				X
Lenkfahte (10/8, 10/4)				X
Çengiharbi (10/8)				X
Ağır aksak semâi (10/4)				X

Tabloda 5'te, sınıflar düzeyinde usuller verilmiştir. Detaylı bir şekilde, bazı usullerin mertebeleri ve uygulanmasına ilişkin anlatımlar görülmektedir. 9. Sınıf düzeyinde, sofyan, nîm sofyan ve semâi usulleri görülmektedir. Devrikebir (28/4) ve Muhammes (32/4) usulleri sadece eser örnekleriyle geçilmiş, konu olarak ele alınmamıştır.

Şekil 2. Ney ders kitaplarında yer alan müzikal formlar

Şekil 2’de, 9.ve 10. Sınıf ney ders kitaplarındaki müzikal formlar görülmektedir. **Etüt**, ilahi, şarkı, türkü nadir de olsa marş, peşrev görülmektedir. 11. ve 12 sınıf itibariyle, diğer büyük formlar yoğun bir şekilde uygulamaya dayalı olarak işlenmiştir.

4. Tartışma ve Sonuç

Çalışmada elde edilen veriler doğrultusunda; 9. Sınıf ney ders kitabında, müfredata uygun şekilde müzikal öğrenme alanına ilişkin müzik kültürü, müzikal algı ve bilgilenme alanlarına ağırlık verildiği görülmüştür. Enstrüman eğitiminin en önemli unsuru olan, uygulama, postür, neyden ses çıkarma gibi çalgı çalmaya başlamadan önceki temel uygulamaların da dengeli bir biçimde yer aldığı söylenebilir.

Müzik tarihimizde yer tutan önemli neyzenlere ilişkin, biyografilere 9. sınıfta daha fazla yer verildiği görülmektedir. Müzik kültürü öğrenme alanına ilişkin yoğun ve oldukça detaylı bilgiler yer almaktadır. İncelenen ders kitaplarında makam kavramına 9. sınıfta henüz yer verilmediği, 10. sınıftan itibaren, makamların tüm karakteristik özellikleriyle ilişkili olarak ele alındığı görülmüştür. Diğer yandan, sınıf özelinde bakıldığında, 9. sınıf Türk Sanat Müziği Nazariyat ders programını takiben; makam öğretimine bu sınıf düzeyinde başlanmış olması dikkat çekicidir. Ders kitaplarının, eğitim-öğretim süreçleri dikkate alındığında birbirleriyle, destek olarak örtüşen konuların olması, eşzamanlı şekilde öğrenciler açısından derslerin daha iyi pekiştirilebilmesini sağlaması açısından önemlidir. Segâh, hüseyini ve kürdi makamları öğretim programında yer almasına rağmen ders kitaplarında perde ismi şeklinde öğretilerek neyde bazı etütlerle uygulanması şeklinde işlenmiştir. Önemli bir husus ise, bu önemli çekirdek makam yapılarının üzerine, bileşik makamlar olan muhayyerkürdi gibi makamların olması öğretim hiyerarşisi bakımından karışıklık ve eksiklik yaratabilir. Özden (2016) çalışmasında 9. ve 10. Sınıfa ait ney dersi müfredatını sistematik bir biçimde irdeleyerek analiz etmiş ve bir müfredat programı tasarlamıştır. İşlenecek konuların sırasını, eğitmenin öğrencilerin ihtiyacına göre değiştirerek uyarlayabileceğini önermiştir. Ney metotlarının incelenmesi üzerine yapılan çalışmada Karamollaoğlu (2019) bilişsel alan ve psikomotor alana yönelik davranışların görüldüğü, duyuşsal alana ilişkin alanın olmadığı sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla yapılan inceleme türü çalışmalarda; çalışmamızla bazı içeriksel parametrik çıkarımların paralellik gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu veriler ışığında; pedagojik yönlerden dengeli şekilde öğrenme alanlarını kapsayan sistematik ortak bir yöntem veya metodolojinin olması ihtiyacı görülmektedir. Öztürk (2024) ise önemli neyzenlerle yaptığı görüşmeler sonucunda; neyin kendi özelinde karakteristik icra zorluğundan kaynaklı, özel bir müfredata ihtiyacın duyulduğunu belirtmiştir.

Usul kavramı üzerinde durularak, nasıl uygulanması hususunda terkipleri detaylı işlenmiştir. 9. ve 10.sınıf ney ders kitabının içeriğinde, usul kavramına ilişkin; 2, 3, 4 zamanlı usuller uygulanmış, bileşik usuller ise 11. Sınıftan itibaren yoğun bir şekilde işlenmiştir. Daha büyük zamanlı usullerden Devr-i Kebir (28/4) ve Muhammes (32/4) gibi usuller sadece uygulamalı eser üzerinde verilerek ayrıca usul konusu olarak ele alınmamıştır. Sonuç itibariye, 10 zamanlı usullere kadar ele alındığı görülmektedir.

Ders kitaplarında 9. Ve 10. Sınıfta çok büyük formlardan uzak; türkü, şarkı, etüt ve nadiren de olsa marş formu kullanılmıştır. Bu durum 11. ve 12 sınıfta daha yoğun ve büyük formların kullanımıyla değişmektedir. Özellikle, Mevlevi Ayin-i şerif, Köçekçe, Saz semaisi gibi formlar 12. Sınıfta uygulamaya yönelik ve belirli -ney özelindeki teknikleri de içeren-pratiklerle devam etmektedir.

Bu araştırmanın bulguları, Güzel Sanatlar Lisesi ney ders kitaplarında içerik dağılımının sınıf düzeylerine göre kademeli biçimde ilerlediğini; 9. sınıfta temel çalgı davranışları ve müzik

kültürü konularına ağırlık verildiğini, makam ve usul çeşitliliğinin ise üst sınıflarda belirgin biçimde arttığını göstermektedir. Bununla birlikte, bazı öğrenme alanlarında içerik yoğunluğunun dengeli dağılmadığı, özellikle dinleme ve uygulamaya dayalı etkinliklerin sınırlı kaldığı görülmüştür. Ayrıca makam, usul ve form öğretiminin sınıf düzeyleri arasında belirli bir sistematik ilerleme izlese de içerik tekrarları ve bazı konu geçişlerinde bütünlüğün güçlendirilebileceği anlaşılmaktadır. Bu bulgular, ders kitaplarının öğretim programıyla uyumunun genel olarak sağlandığını, ancak içerik dağılımı ve öğrenme alanları bakımından yeniden değerlendirilmesinin yararlı olabileceğini ortaya koymaktadır. Bu yönüyle çalışma, Güzel Sanatlar Liselerinde yürütülen ney eğitiminin ders kitabı temelli içerik yapısını bütüncül biçimde ortaya koyarak, program geliştirme, materyal değerlendirme ve öğretimsel kademelendirme çalışmalarına veri temelli bir katkı sunmaktadır.

5. Öneriler

- Ney ders kitaplarında öğrenme alanlarının (bilişsel, psikomotor ve dinleme temelli etkinlikler) daha dengeli biçimde yapılandırılması önerilebilir.
- Makam, usul ve form öğretiminin sınıf düzeyleri arasındaki geçişlerinde öğretimsel kademelendirme daha sistematik bir içerik sıralamasıyla güçlendirilebilir.
- Ders kitaplarında dinleme, analiz ve yorumlama etkinliklerine daha fazla yer verilerek öğrencilerin müzikal algı ve işitsel farkındalık becerilerinin desteklenmesi sağlanabilir.
- Alan uzmanları ve akademisyenlerin katılımıyla ney eğitimi müfredatının sistematik biçimde gözden geçirilmesine yönelik çalıştay ve akademik iş birlikleri gerçekleştirilebilir.

Etik Beyanı/ Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / *It is hereby declared that scientific and ethical principles were adhered to during the preparation of this study and that all studies used as references are listed in the bibliography.*

Etik Bildirim/Ethics Notification: info@esosder.org

Çıkar Çatışması Beyanı/ Declaration of conflict of interest: Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır. / *There is no potential conflict of interest in this study.*

Yapay Zekâ Kullanımı /Use of Artificial Intelligence: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zekâ tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir. / *No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. All content of the study was produced by the author(s) in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.*

Kaynakça

- Ateş, E. (2012). Ney'in Serüveni (Kamışlıktan Dudağa Ney). *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (28), 143-161.
- Atlan, C. (2022). *Neyzen Ulvi Erguner'in Musiki Çalışmaları ve Ney Taksimlerinin Değerlendirilmesi*. Haliç Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sanatta Yeterlik Tezi. İstanbul.
- Arel, H. S. (1953). Fatih Devrinde Türk musikisi. *Musiki Mecmuası*, 63, 74.
- Başer, F. A. (2006). Türk Halk ve Klasik Müziklerinin Oluşum ve İlişkilerine Tarihten Bakmak. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 3(1), 1-20.
- Behar, C. (1992). *Zaman, Mekân ve Müzik*. İstanbul: Afa Yayınları.
- Çakır İlhan, A. & Karabulut, Y. (2018). Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri Müzik Bölümlerindeki Program Değişiklikleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 101–125. doi:10.30964/auebfd.454775
- Çeviksever, B. (1995). *Neyzen Emîn (Dede) Efendi hayatı san'atı eserleri ve musikimizdeki etkileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Çolak, V. (2011). *Geleneksel Türk Sanat Müziğinde Ney Sazı ve Neyzen Niyazi Sayın'ın Müzikal Yaşantısındaki Ney Tavrı Üzerine İncelemeler*. Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Erguner, K. (2002). *Ayrılık Çeşmesi*. İletişim Yay. İstanbul.
- Gökkaya, E. (2010). *Neyzen Ahmet Yakupoğlu'nun Ney'deki Tavrı Üzerine Bir Çalışma* (Master's thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Görgin, G. B. (2019). 11–15 Yaş arası çocuklarda ney eğitimi (deneme). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi.
- Gümüş, S. (2016). *Neyzen Sencer Derya'nın hayatı ve ney yapımıcılığı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güzel, D. & Şimşek, A. (2014). Milli Eğitim Şûralarında Ders Kitapları. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(23), 172-216.
- Kahyaoglu, Y. (2021). Türk müziğinde meşk sistemi. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 7(1), 277-283.
- Karabaşoğlu, C. (2013). Meshk: As a Tradational Method of Turkish Music Education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 106, 1834-1839.
- Karahasanoğlu, S. (2012). Meşk: The Traditional Teaching System of Turkish Music. *Journal of Teaching and Education*, 1(7), 165-170.
- Karamollaoğlu, B. G. (2019). *Türkiye'de yayınlanmış ney metot kitaplarının içerik açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Köprülü, F. (2005). *Anadolu'da İslamiyet*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- MEB (2021a). *Çalgı Eğitimi Ney 12. Sınıf Ders Kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB (2021b). *Çalgı Eğitimi Ney 11. Sınıf Ders Kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB (2023a). *Çalgı Eğitimi Ney 9. Sınıf Ders Kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

- MEB (2023b) *Çalgı Eğitimi Ney 10. Sınıf Ders Kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2016a). Güzel Sanatlar Lisesi (Müzik) Haftalık Ders Çizelgesi Kurul Kararı.
- Millî Eğitim Bakanlığı, [MEB], Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2016b). Güzel Sanatlar Lisesi Çalgı Dersleri ile İlgili Kurul Kararı. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=718>
- Millî Eğitim Bakanlığı, [MEB]. (2022). *Güzel Sanatlar Lisesi Öğretim Programı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü Çalgı Eğitimi Ney Dersi 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar*: Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı [Millî Eğitim Bakanlığı]. (2010). “Genel Liselerin Anadolu Liselerine Dönüştürülmesi Genelgesi”. Sayı: 3669.
- MEB [Millî Eğitim Bakanlığı]. (2013). “Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği”. Sayı: 28758.
- MEB [Millî Eğitim Bakanlığı]. (2016). “Ortaöğretim Genel Müdürlüğü. Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik”. Sayı: 29871.
- O’Leary, Z. (2017). *The essential guide to doing your research project*. SAGE Publications Inc.
- Özden, E. (2016). Effective Learning and Teaching Strategies for Ney Classes for the 9st and 10nd Grades of Fine Arts High Schools. *Rast Musicology Journal*, 4(2), 1185-1194.
- Öztuna, Y. (1990). *Büyük Türk Müsîkîsi Ansiklopedisi*. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990, C.II.
- Öztürk, L. (2024). *Türk Müziğinde Ney Eğitime Dair Bir Sistem Önerisi*. Sanat Eğitimi ve Geleceği Sempozyumu” 23-25 Ekim 2024.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250. <http://doi.org/10.33400/kuje.843306>
- Sarı, S. (2010). *Neyzen Tevfik’in hayatı ve şiirleri üzerinde bir inceleme*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Sarı, A. (2012). *Geleneksel Türk müziği çalgıları*. Nota yayıncılık. İstanbul.
- Tarman, S. (2016). *Müzik Eğitiminin Temelleri*. Müzik Eğitimi Yayınları.
- Topalak, Ş. (2013). Güzel sanatlar lisesi çalgı eğitimi/öğretiminde karşılaşılan sorunların incelenmesi. *SED-Sanat Eğitimi Dergisi*, 1(2), 114-129.
- Uçan, A. (2005). *Türk müzik kültürü*. (2. Basım). Ankara: Evrensel Müzikevi.
- Uçan, A. (2018). *Müzik Eğitimi- Temel Kavramlar, İlkeler, Yaklaşımlar ve Türkiye’de Durum*. Arkadaş Yayınevi.
- Yedek, B. (2014). *Ney Meşkinde Sözlü Gelenek ve Nesiller Arası Değişimi: Niyazi Sayın, Salih Bilgin ve Hüseyin Özkılıç Özelinde*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Yıldırım, A. (2022). *Türk müziği devlet konservatuvarlarında ney sazının meslek çalgısı olarak tercih durumuna yönelik tespitler*. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.